

Οδηγός

για τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό
μαθημάτων εξ αποστάσεως

Σεπτέμβριος 2020

Περιεχόμενα

Εισαγωγικά Στοιχεία.....	5
Βασικές αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	5
Είδη εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.....	7
Βασικές αρχές του εκπαιδευτικού υλικού για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση	7
Οδηγός Μελέτης και σχετικό χρονοδιάγραμμα	8
Σαφείς στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα.....	8
Διευκρινιστικά κείμενα.....	9
Οι διαθέσιμες δραστηριότητες και οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης, καθώς και η σχετική ανατροφοδότηση	9
Τελική αξιολόγηση – Έλεγχος επίτευξης μαθησιακών αποτελεσμάτων	11
Η γλωσσική και αισθητική επιμέλεια του υλικού	11
Φιλικό ύφος.....	12
Η διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων.....	12
Η ευχέρεια πρόσβασης στο υλικό	17
Αναφορές - Πηγές	18

Εισαγωγικά Στοιχεία

Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση είναι μια **πρωτόγνωρη**, για τους περισσότερους εκπαιδευτικούς, εμπειρία, η οποία προκειμένου να εφαρμοστεί σωστά και αποτελεσματικά προϋποθέτει εφαρμογή -με τις απαραίτητες προσαρμογές- της σχετικής **μεθοδολογίας**. Στη σχετική **βιβλιογραφία** διατίθεται αξιόλογο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο μπορεί να φανεί χρήσιμο για την πρώτη εξοικείωση και εφαρμογή.

Σχετικά Ανοικτά Διαδικτυακά Μαθήματα (**MOOCs**) σχεδιάστηκαν από (α) το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

[<http://iep.edu.gr/el/component/k2/content/148-anoikto-diadiktyako-mathima-mooc-eap> και <https://learn.eap.gr/>]

εξΑΕ Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη μεθοδολογία της εκπαίδευσης από απόσταση

Καλωσήρθατε στο Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα με τίτλο «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη μεθοδολογία της εκπαίδευσης από απόσταση».

Το μάθημα είναι μια πρωτοβουλία του **Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής** και του **Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου** για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στη μεθοδολογία της σχολικής εκπαίδευσης από απόσταση.

Λόγω των εκτάκτων συνθηκών που προκλήθηκαν από την πανδημία του κορονοϊού COVID-19, το υλικό αναπτύχθηκε με εθελοντική προσφορά των συντελεστών, σε συνθήκες περιορισμού της κυκλοφορίας και με περιορισμένα διαθέσιμα μέσα και χρόνο.

Auto-εγγραφή (Student)

Guests cannot access this course. Please log in.

Continue

Η εισαγωγική σελίδα στο MOOC του ΙΕΠ/ΕΑΠ

και (β) το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου

[<http://iep.edu.gr/el/component/k2/content/147-anoikto-diadiktyako-mathima-mooc> και <https://elearn.aegean.gr/>].

Ταχύρρυθμο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα για Εκπαιδευτικούς στην Εξ Αποστάσεως Σχολική Εκπαίδευση

Καλωσορίζετε στο Ταχύρρυθμο Επιμορφωτικό Πρόγραμμα «Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση»!

Το παρόν πρόγραμμα αναπτύχθηκε από μέλη του ακαδημαϊκού προσωπικού του Πανεπιστημίου Αιγαίου, εξειδικευμένα στην παιδαγωγική της απόστασης σχολικής εκπαίδευσης, ως μία καθαρά εθελοντική προσφορά προς εσάς τους/τις εκπαιδευτικούς, ως ελάχιστη αναγνώριση και στήριξη του έργου σας στην παρούσα έκτακτη συνθήκη της πανδημίας.

Σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής και με βάση τη δομή και τη διάρκεια του προγράμματος που αυτό καθόρισε, θέτουμε στη διάθεσή σας 10 διδακτικές ενότητες, κάθε μία εκ των οποίων αποτελείται από μία σύντομη εισαγωγή, ένα κείμενο μελέτης και μία σειρά σύντομων απαντήσεων σε συχνές ερωτήσεις των εκπαιδευτικών που σχετίζονται με το αντικείμενο της κάθε ενότητας.

Αναγνωρίζουμε ότι υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις στο σώμα των εκπαιδευτικών όσον αφορά στις στάσεις και τις απόψεις, αλλά και τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες με την απόσταση εκπαίδευση, καθώς και στις γνώσεις, εμπειρίες και βιώματα που αποκτήσατε μετά την έκτακτη και επείγουσα μετάβαση από την εκπαίδευση μέσα στην τάξη στην απόσταση ηλεκτρονική εκπαίδευση και μάθηση.

Για το λόγο αυτό προσπαθήσαμε να προσφέρουμε συνοπτικά τα κύρια στοιχεία επιστημονικής γνώσης και έρευνας για κάθε θεματική, συνοδευόμενα, όπου είναι εφικτό, και με εύχρηστες προτάσεις εφαρμογών τους στην εκπαιδευτική πράξη. Έτσι ο καθένας και η καθεμία σας μπορεί να αντλήσει από το πρόγραμμα ότι τυχόν είναι ενδιαφέρον και χρήσιμο, είτε ως νέα γνώση, είτε ως θεωρητική πλαισίωση υφιστάμενης γνώσης και εμπειρίας.

Ελπίζουμε να πετύχαμε στη στόχευση αυτή και με χαρά θα λάβουμε και την ανατροφοδότησή σας για τη συνεχή βελτίωση της δουλειάς μας και της συνεργασίας μας με εσάς! Καλή δύναμη και καλή επιτυχία στο έργο σας την επόμενη μέρα!

Καθηγήτρια Χρυσή Βιτσιλάκη
Πρυτάνισσα
Επιστημονικά Υπεύθυνη Προγράμματος

Η εισαγωγική σελίδα στο MOOC του ΙΕΠ/Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Εξαιρετικά χρήσιμο είναι και το βιβλίο των Σοφού Α, Κώστα Α. & Παράσχου Β. (2015). *Online εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, διαθέσιμο στο Αποθετήριο **Κάλλιπος** και στη θέση [<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/182>].

Ειδικότερα θέματα αξιοποίησης των περιβαλλόντων εκπαίδευσης από απόσταση διατίθενται στη θέση [<https://www.minedu.gov.gr/anastoli-leitourgias-ekpaideftikon-monadon/44445-21-03-2020-odigies-gia-tin-eks-apostaseos-ekpaidefsi>]. Ο συγκεκριμένος οδηγός εστιάζει στις **βασικές αρχές** που πρέπει να ακολουθούνται για την ανάπτυξη εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού.

Το συγκεκριμένο κείμενο συνιστά μια επιτομή όσων μπορείτε να μελετήσετε αναλυτικότερα στις παραπάνω πηγές.

Βασικές αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτελεί μια **ολοκληρωμένη μεθοδολογία εκπαίδευσης** και δεν είναι απλά η χρήση κάποιας συγκεκριμένης τεχνολογίας ή μέσου. Στόχος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι να δημιουργήσει ο/η εκπαιδευτικός όλες εκείνες τις προϋποθέσεις ώστε να επιτευχθεί η εξ αποστάσεως **επικοινωνία** με τον/την εκπαιδευόμενο/η, εφαρμόζοντας **προσαρμοσμένες διδακτικές πρακτικές** της συμβατικής διδασκαλίας και αξιοποιώντας τις δυνατότητες που παρέχουν τα **περιβάλλοντα** εκπαίδευσης από απόσταση (Λιοναράκης & Μανούσου 2020 Μανούσου, Χαρτοφύλακα, Ιωακειμίδου, Παπαδημητρίου, & Καραγιάννη 2020α· Σοφού, Κώστα & Παράσχου, 2015).

Έμφαση και προτεραιότητα θα πρέπει να δίνεται:

- στη διατύπωση των **μαθησιακών στόχων** και προσδοκώμενων αποτελεσμάτων,
- στη διατύπωση των **διαδικασιών** και των τεχνικών ελέγχου του μαθησιακού αποτελέσματος,
- την αξιοποίηση κατάλληλα προσαρμοσμένου (**ψηφιακού**) υλικού και
- τη διαμόρφωση ελκυστικού και **ενδιαφέροντος περιβάλλοντος αλληλεπίδρασης**.

Είδη εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

Υπάρχουν (τουλάχιστον) δύο είδη εξ αποστάσεως εκπαίδευσης:

- **Σύγχρονη** εκπαίδευση από απόσταση
- **Ασύγχρονη** εκπαίδευση από απόσταση

Η Σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση προϋποθέτει την άμεση και ταυτόχρονη **συνεργασία** του εκπαιδευτικού με τον/την εκπαιδευόμενο/η. Ο/η εκπαιδευτικός σε πραγματικό χρόνο επικοινωνεί με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες.

Στην Ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση η ταυτόχρονη συνεργασία του εκπαιδευτικού με τους/τις εκπαιδευόμενους/ες δεν αποτελεί προϋπόθεση. Στην περίπτωση αυτή κύριο ρόλο παίζει η **δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού**, το οποίο θα αξιοποιήσουν οι εκπαιδευόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η κατάλληλη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού είναι αναγκαία προϋπόθεση για την επιτυχή πορεία και ολοκλήρωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Λιοναράκης & Μανούσου 2020· Τζιμόπουλος 2017). Οι βασικές αρχές που πρέπει να ακολουθούνται για την αποδοτικότερη εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αναλύονται στη συνέχεια.

Βασικές **αρχές** του εκπαιδευτικού υλικού για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Το υλικό για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση πρέπει να ακολουθεί ορισμένες βασικές αρχές (Μανούσου, Χαρτοφύλακα, Ιωακειμίδου, Παπαδημητρίου & Καραγιάννη, 2020β). Ενδεικτικά αναφέρονται:

- η σύνταξη και υποβολή ενός **Οδηγού μελέτης** του εκπαιδευτικού υλικού, στον οποίο να συμπεριλαμβάνεται και το σχετικό **χρονοδιάγραμμα**

- η διατύπωση με σαφή τρόπο, στην αρχή κάθε ενότητας, των μαθησιακών στόχων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων
- η συμπερίληψη διευκρινιστικών κειμένων
- η συμπερίληψη δραστηριοτήτων και ασκήσεων αυτοαξιολόγησης, καθώς και των σχετικών ανατροφοδοτήσεων
- η συμπερίληψη δραστηριοτήτων τελικής αξιολόγησης - ελέγχου επίτευξης μαθησιακών αποτελεσμάτων
- η γλωσσική και αισθητική επιμέλεια του υλικού
- το φιλικό ύφος
- η διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων
- η ευχέρεια πρόσβασης και χρήσης του υλικού.

Οδηγός Μελέτης και σχετικό χρονοδιάγραμμα

Σημαντικό είναι να διατίθεται ένας αναλυτικός και σαφής Οδηγός Μελέτης που να ενημερώνει για τη σειρά και τον εκτιμώμενο χρόνο που θα απαιτείται για τη μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού και των σχετικών δραστηριοτήτων.

Σαφείς στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα

Οι εκπαιδευτικοί στόχοι πρέπει να είναι σαφείς και να γνωστοποιούνται στον/την εκπαιδευόμενο/η ώστε να γνωρίζει τί θα μάθει, γιατί και πώς θα αξιοποιήσει όσα έμαθε. Έτσι πριν από κάθε ενότητα θα πρέπει να παρουσιάζονται συνοπτικά οι μαθησιακοί στόχοι και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω μιας διαφάνειας ή ενός κειμένου στην αρχή κάθε ενότητας. Κατ' αυτό τον τρόπο ενισχύεται η διδακτική και μαθησιακή αξία του εκπαιδευτικού υλικού.

Οι κανόνες για την επιλογή κατάλληλων ρημάτων κατά την παρουσίαση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων είναι οι ίδιοι με αυτούς για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού σεναρίου.

Πέρα από αυτό, θα πρέπει τα ρήματα που θα χρησιμοποιηθούν να περιγράφουν μία ενέργεια η οποία να είναι μετρήσιμη ως προς το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, προτείνεται να χρησιμοποιούνται για τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

ενεργητικά ρήματα όπως: αναγνωρίζω, ανακαλώ, απαριθμώ, εκτελώ, κατασκευάζω, κατατάσσω, ορίζω, περιγράφω, αντιπαραβάλλω κ.τ.ό.

Διευκρινιστικά κείμενα

Επειδή ο/η εκπαιδευτικός ενδέχεται να μην είναι παρών ταυτόχρονα με τον/την εκπαιδευόμενο/η θα πρέπει να έχει προνοήσει την παροχή διευκρινίσεων σε πιθανά δυσνόητα σημεία του κειμένου. Έτσι, στα σημεία που κρίνεται ότι ενδεχομένως να παρουσιάζουν δυσκολίες κατανόησης για τους/τις εκπαιδευόμενους/ες, θα πρέπει να παρέχονται βοηθητικά κείμενα, αντιπροσωπευτικά παραδείγματα, γλωσσάρι, συνδέσεις με ηλεκτρονικές πηγές ή ό,τι άλλο χρειαστεί.

Οι διαθέσιμες δραστηριότητες και οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης, καθώς και η σχετική ανατροφοδότηση

Πριν, ενδιάμεσα ή και μετά την ολοκλήρωση κάθε θεματικής ενότητας καλό είναι να υπάρχει μια μορφή ενδιάμεσης αξιολόγησης - ανατροφοδότησης με τη μορφή δραστηριοτήτων ή και ερωτήσεων/ασκήσεων αυτοαξιολόγησης.

Οι δραστηριότητες και οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης που προηγούνται κάθε ενότητας έχουν προγνωστικό χαρακτήρα, με στόχο να εντάξουν τον/την εκπαιδευόμενο/η στις έννοιες που θα αναπτυχθούν, καθώς επίσης και να αποσαφηνιστεί η προϋπάρχουσα γνώση του εκπαιδευομένου.

Οι ενδιάμεσες ασκήσεις/ερωτήσεις έχουν διαμορφωτικό χαρακτήρα και στόχο να ελέγξουν την τρέχουσα κατανόηση των εννοιών μέχρι το συγκεκριμένο σημείο της ενότητας.

Τέλος οι δραστηριότητες και οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης που βρίσκονται στο τέλος της θεματικής ενότητας προσλαμβάνουν το χαρακτήρα επανάληψης.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες και ασκήσεις αυτοαξιολόγησης πρέπει να συνοδεύονται από τα παρακάτω στοιχεία:

- **σαφείς οδηγίες,**
- **προσδιορισμό του εκτιμώμενου χρόνου** για να ολοκληρωθεί η δραστηριότητα,
- **ποικιλία ως προς τις δραστηριότητες και τις ασκήσεις αυτοαξιολόγησης** (ερωτήσεις/ασκήσεις ανοικτού, κλειστού τύπου, σταυρόλεξα κ.ά.),

- αντιπροσωπευτικές απαντήσεις για κάθε δραστηριότητα,
- διαβάθμιση της δυσκολίας τους

Ενδεικτικά, δραστηριότητες και ασκήσεις αυτοαξιολόγησης διαβαθμισμένης δυσκολίας που θα μπορούσαν να αναφερθούν είναι:

- η ανάγνωση σύντομων κειμένων προς συζήτηση,
- η συμπλήρωση κενών σε κείμενο,
- η παρακολούθηση βίντεο ή/και ακρόαση μουσικών αποσπασμάτων,
- η συλλογή-καταγραφή απόψεων-προτιμήσεων,
- οι αφηγήσεις,
- τα σταυρόλεξα, κρυπτόλεξα
- οι ασκήσεις ταιριάσματος, ταξινόμησης, σύγκρισης
- η καθοδηγούμενη αναζήτηση πληροφοριών
- οι διάφοροι τύποι παιχνιδιών όπως γνώσεων κ.ά.

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι η ανατροφοδότηση στις απαντήσεις από τον/την εκπαιδευτικό πρέπει να είναι η κατάλληλη, έτσι ώστε ο/η εκπαιδευόμενος/η να έχει τη δυνατότητα να προβεί -ίσως και με την κατάλληλη καθοδήγηση- στις απαραίτητες αναθεωρήσεις. Δεν αρκεί δηλαδή η επισήμανση των αποδεκτών απαντήσεων αλλά πρέπει να ακολουθείται από τα απαραίτητα ανατροφοδοτικά στοχευμένα σχόλια.

Οι πλατφόρμες ασύγχρονης εκπαίδευσης προσφέρουν πολλές επιλογές για δημιουργία ασκήσεων πολλαπλών επιλογών, σωστού-λάθους, συμπλήρωσης των κενών, ανοικτού τύπου κ.ά.

Σημαντικό επίσης είναι να δοθούν σαφείς οδηγίες για τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευόμενοι θα ολοκληρώνουν τις δραστηριότητες. Για παράδειγμα, αναλόγως της ψηφιακής μορφής του υλικού μπορούν να το επεξεργαστούν ψηφιακά ή να το εκτυπώσουν και να το επεξεργαστούν. Κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα τεχνολογικά και λοιπά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους οι εκπαιδευόμενοι. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να δίνονται κατάλληλες επιλογές προς τους/τις εκπαιδευόμενους/ες ώστε οι δραστηριότητες να διεκπεραιώνονται με τον τεχνολογικό εξοπλισμό που αυτοί διαθέτουν.

Επισημαίνεται ότι πρέπει να διευκρινίζεται ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευόμενοι θα επικοινωνούν με τον εκπαιδευτή για την επίλυση αποριών. Αυτό εναπόκειται στην κρίση του εκπαιδευτή και μπορεί να γίνει με πολλούς τρόπους, όπως για παράδειγμα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ανταλλαγής μηνυμάτων, συζητήσεων στους χώρους της πλατφόρμας ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης ή και με σύγχρονη επικοινωνία.

Τελική αξιολόγηση – Έλεγχος επίτευξης μαθησιακών αποτελεσμάτων

Η τελική αξιολόγηση έχει στόχο τον έλεγχο της επίδοσης του εκπαιδευόμενου και τα σημεία που χρειάζεται ενίσχυση. Υπάρχουν πολλές επιλογές για ερωτήσεις/ασκήσεις όπως προαναφέρθηκε και στην ενότητα της ανατροφοδότησης. Εκτός των άλλων εργαλείων αξιολόγησης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η λογική της ρουμπρίκας ώστε να αποτιμηθεί η επίτευξη των στόχων και να δοθεί ώθηση στην κάλυψη των αδυναμιών του εκπαιδευόμενου.

Γενικότερα για να επιτευχθεί μια ποιοτική ανατροφοδότηση-αξιολόγηση, θα πρέπει:

- να υπάρχει σύνδεση των κριτηρίων αξιολόγησης με τους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα με επισημάνσεις κι επεξηγήσεις,
- να γίνεται σχετικά άμεσα (χρονικά) και με σαφήνεια,
- να υιοθετείται φιλικό ύφος στις επισημάνσεις,
- τα σχόλια να έχουν ενθαρρυντικό χαρακτήρα με στόχο την ενδυνάμωση,
- οι δραστηριότητες να ανταποκρίνονται στις δυνατότητες των εκπαιδευομένων,
- να προωθείται ο διάλογος και ο αναστοχασμός, τόσο σε ατομικό όσο και σε ομαδικό επίπεδο.

Η γλωσσική και αισθητική επιμέλεια του υλικού

Η κατάλληλη επιλογή πολυμεσικού υλικού (φωτογραφίες, εικόνες, video, κινούμενες εικόνες, ηχητικά αποσπάσματα) είναι ουσιώδης για το τελικό αισθητικό αποτέλεσμα του εξ αποστάσεως εκπαιδευτικού υλικού. Επίσης η επιλογή κατάλληλης γραμματοσειράς και γενικά της μορφοποίησης του υλικού παίζει σε αυτό το σημείο εξίσου σημαντικό ρόλο. Το υλικό πρέπει να είναι καλαίσθητο και χωρίς υπερβολές.

Ο τρόπος που οι εικόνες τοποθετούνται σε σχέση με το κείμενο είναι ένα σημαντικό θέμα που πρέπει να προσέξει ο/η εκπαιδευτικός κατά τη διαδικασία προετοιμασίας του υλικού

του. Τονίζεται ότι οι εικόνες πρέπει να είναι αλληλένδετες με το κείμενο που υποστηρίζουν και θα πρέπει να βρίσκονται συνδεδεμένες σαφώς με την αντίστοιχη θεματική ενότητα.

Φιλικό ύφος

Το ύφος θα πρέπει να είναι φιλικό προς τους/τις εκπαιδευόμενους/ες. Τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να είναι σύμφωνα με τις αρχές εκπαίδευσης, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρα για μάθηση των εκπαιδευομένων.

Η διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων

Ο βασικός νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία, τα συγγενικά δικαιώματα και των συναφών διεθνών συμβάσεων είναι ο Ν. 2121/93. Ο Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ) είναι ο φορέας -μεταξύ άλλων- για την εφαρμογή του συγκεκριμένου νόμου. Παρακάτω παρουσιάζονται τα δύο πρώτα άρθρα του νόμου, τα οποία αναφέρονται στις έννοιες των πνευματικών δικαιωμάτων και του πνευματικού έργου, αντίστοιχα.

- Το άρθρο 1 του Ν. 2121/93 αναφέρεται στους πνευματικούς δημιουργούς και στην πνευματική ιδιοκτησία. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι: *«Οι πνευματικοί δημιουργοί, με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία, που περιλαμβάνει, ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα).»*
- Το άρθρο 2 του Ν. 2121/93 αναφέρεται στον ορισμό του έργου και στα διαφορετικά είδη πνευματικών έργων όπως: τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα, με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι μεταφράσεις, οι διασκευές, οι προσαρμογές και οι άλλες μετατροπές έργων ή εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης, καθώς και οι συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων, όπως οι εγκυκλοπαίδειες και οι ανθολογίες εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη. Ειδική αναφορά γίνεται στις βάσεις δεδομένων, τα

προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και το προπαρασκευαστικό υλικό του σχεδιασμού τους.

Ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να ακολουθεί τους κανόνες αναφοράς των πηγών του εφόσον επιτρέπεται η χρήση του υλικού από τον/την δημιουργό του. Έτσι πρέπει να γνωρίζει τα παρακάτω σύμφωνα με το Ν. 2121/93, τον «Οδηγό Πνευματικής Ιδιοκτησίας για δασκάλους» του ΟΠΙ (Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας 2014) και (Μανούσου, Χαρτοφύλακα, Ιωακειμίδου, Παπαδημητρίου & Καραγιάννη 2020δ):

- Δεν μπορεί να χρησιμοποιεί έργο τρίτου χωρίς την άδειά του, εκτός αν η χρήση, στην οποία σκοπεύει να προβεί καλύπτεται από κάποια εξαίρεση ή περιορισμό που προβλέπει ο νόμος. Έτσι, επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις η ελεύθερη αναπαραγωγή έργων σε εκπαιδευτικά βιβλία, η χρήση τους στη διδασκαλία ή σε εξετάσεις, καθώς και η παράθεση σύντομων αποσπασμάτων
- Δεν προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία οι ιδέες, οι μαθηματικοί τύποι, οι διαδικασίες και οι μέθοδοι. Επίσης, δεν προστατεύονται οι πληροφορίες που δεν περιλαμβάνουν καμιά πρωτοτυπία, τα απλά γεγονότα, οι ειδήσεις και οι εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης (π.χ. τα παραδοσιακά ποιήματα, τα γνωμικά, οι παροιμίες, οι παραδοσιακοί χοροί).
- Η πνευματική ιδιοκτησία έχει χρονικό περιορισμό. Διαρκεί από τη στιγμή που θα δημιουργηθεί το έργο και για 70 χρόνια μετά τον θάνατο του δημιουργού. Όταν λήξει η διάρκεια προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, τότε μπορεί να γίνει ελεύθερη χρήση του έργου, χωρίς να χρειάζεται η άδεια του δημιουργού. Στο σημείο αυτό πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη και κάποιες άλλες παράμετροι όπως για παράδειγμα η φιλοξενία του έργου του δημιουργού σε κάποιο μουσείο και κατά συνέπεια οι όροι και προϋποθέσεις δημοσιοποίησής του.
- Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η αναπαραγωγή άρθρων νομίμως δημοσιευμένων σε εφημερίδα ή σε περιοδικό, σύντομων αποσπασμάτων έργου ή τμημάτων σύντομου έργου ή έργου των εικαστικών τεχνών νομίμως δημοσιευμένου, εφόσον γίνεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο μέτρο που δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό, είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και δεν εμποδίζει την

κανονική εκμετάλλευση. Η αναπαραγωγή πρέπει να συνοδεύεται από την ένδειξη της πηγής και των ονομάτων του δημιουργού και του εκδότη, εφόσον τα ονόματα αυτά εμφανίζονται στην πηγή.

- Επιτρέπεται, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή, η αναπαραγωγή ενός πρόσθετου αντιτύπου από μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες ή αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στην μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη κερδοσκοπική, βιβλιοθήκη ή αρχείο. Η αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο αν είναι αδύνατη η προμήθεια ενός τέτοιου αντιτύπου από την αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους.
- Ότι βρίσκεται στο διαδίκτυο δεν σημαίνει ότι είναι ελεύθερο να το χρησιμοποιήσουμε. Η πειρατεία είναι ένα μεγάλο πλήγμα για τους πνευματικούς δημιουργούς.
- Η μεταφόρτωση (το «ανέβασμα») έργων στο διαδίκτυο τα οποία προστατεύονται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή/και συγγενικό δικαίωμα χωρίς την άδεια των δικαιούχων δεν επιτρέπεται. Ειδικότερα το YouTube εφαρμόζει στις συμβάσεις του με τους χρήστες το αγγλικό δίκαιο. Οπότε απαιτείται η συμμόρφωση με τα προβλεπόμενα στο αγγλικό δίκαιο εκτός του ελληνικού.

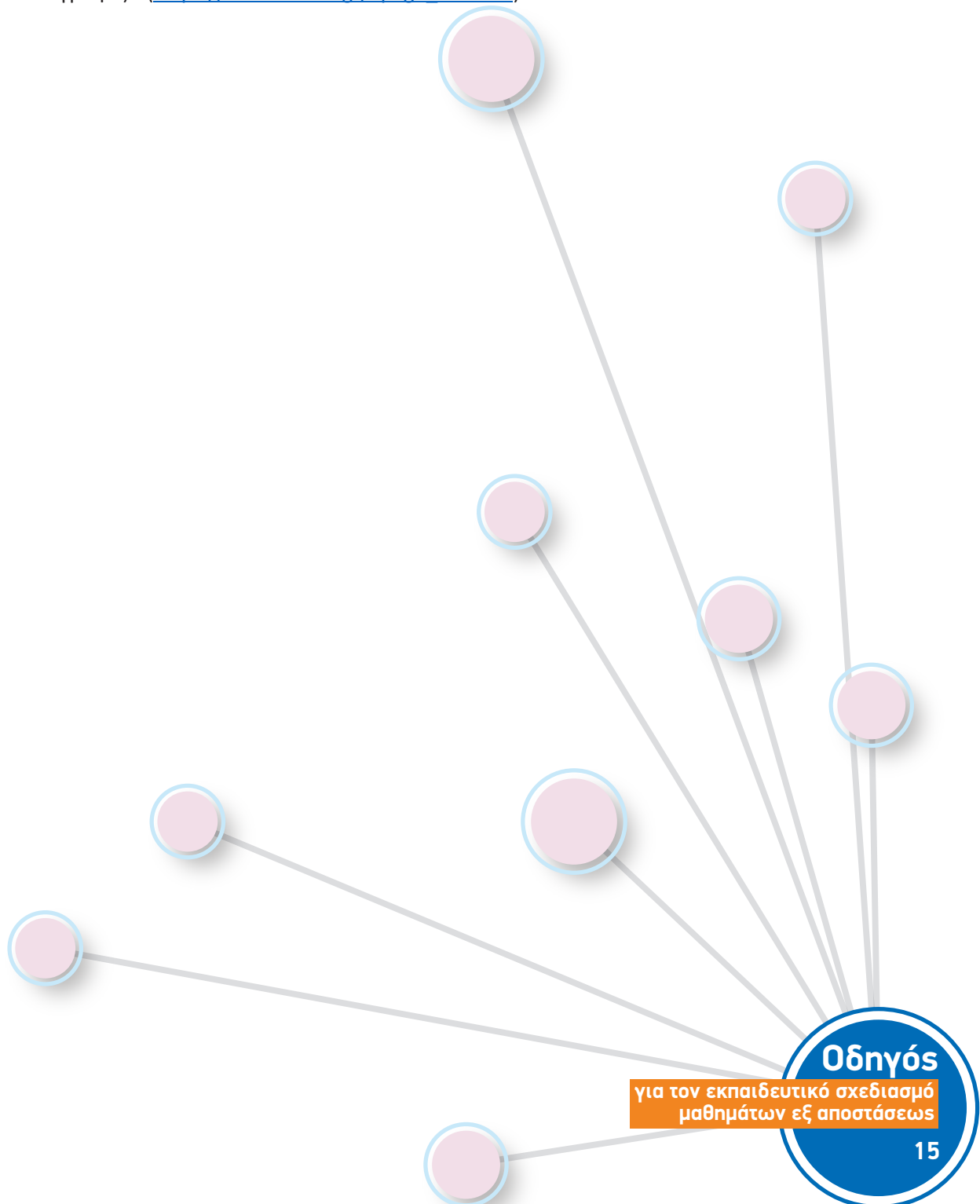
Γενικότερα θα πρέπει να αναφέρονται πάντοτε οι πηγές για το υλικό που χρησιμοποιούμε κατά τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού - εφόσον επιτρέπεται - για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Επίσης προτείνεται να αναφέρουμε την πηγή ακόμα και αν είναι ελεύθερη η χρήση του υλικού της.

Άδειες Creative Commons (CC)

Σύμφωνα με τη μη-κερδοσκοπική εταιρεία Creative Commons και τον ΕΛ/ΛΑΚ «...οι άδειες Creative Commons είναι ένα σύνολο ευέλικτων αδειών πνευματικών δικαιωμάτων που παρέχουν ένα απλό, τυποποιημένο τρόπο για να μοιράζονται οι δημιουργοί το έργο τους στο κοινό – υπό ορισμένες προϋποθέσεις», επίσης σύμφωνα με την ίδια πηγή: «...κάθε άδεια έχει την δυνατότητα να βοηθήσει τον δημιουργό να διατηρήσει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας του έργου του, και να επιτρέψει συγχρόνως στο κοινό να χρησιμοποιήσει αυτό το έργο με τους όρους που ορίζει η άδεια» (https://mathe.ellak.gr/?page_id=1000).

Τονίζεται ταυτόχρονα ότι: «Κάθε άδεια επιτρέπει στο κοινό που χρησιμοποιεί έργο, (με τους όρους που ορίζει η άδεια):

- να αντιγράψει το έργο,
- να το διανέμει,
- τη δημόσια προβολή και εκτέλεση του,
- την ψηφιακή αναπαραγωγή του (π.χ. μέσω του Διαδικτύου),
- τη μετατροπή του έργου σε άλλη μορφή ως πιστό αντίγραφο (π.χ ψηφιακά αντίγραφα)» (https://mathe.ellak.gr/?page_id=1000)

Σύντομος οδηγός για τις Άδειες Creative Commons

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται εν συντομία οι διαφορετικοί τύποι αδειών Creative Commons (<https://creativecommons.ellak.gr>) με τους αντίστοιχους όρους χρήσης κάθε άδειας.

Τύπος και σύμβολο άδειας Creative Commons	Άδειες χρήσης και περιορισμοί
 Αναφορά Δημιουργού 4.0 (CC-BY)	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιγραφή • Επεξεργασία & διασκευή • Αναδιανομή & κοινή χρήση • Προβολή & αναμετάδοση • Αναφορά στο πρωτότυπο έργο & στον δημιουργό
 Αναφορά Δημιουργού – Παρόμοια Διανομή 4.0 (CC-BY-SA)	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιγραφή • Επεξεργασία & διασκευή • Αναδιανομή & κοινή χρήση • Προβολή & αναμετάδοση • Διάθεση με την ίδια άδεια • Αναφορά στο πρωτότυπο έργο & στον δημιουργό
 Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση 4.0 (CC-BY-NC)	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιγραφή • Επεξεργασία & διασκευή • Αναδιανομή & κοινή χρήση • Προβολή & αναμετάδοση • Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση • Αναφορά στο πρωτότυπο έργο & στον δημιουργό
 Αναφορά Δημιουργού – Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 (CC-BY-ND)	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιγραφή • Αναδιανομή & κοινή χρήση • Προβολή & αναμετάδοση • Δεν επιτρέπεται η τροποποίηση & τα παράγωγα έργα • Αναφορά στο πρωτότυπο έργο & στο δημιουργό
 Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση – Παρόμοια Διανομή 4.0 (CC-BY-NC-SA)	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιγραφή • Επεξεργασία & διασκευή • Αναδιανομή & κοινή χρήση • Προβολή & αναμετάδοση • Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση • Αναφορά στο πρωτότυπο έργο & στον δημιουργό • Διάθεση με την ίδια άδεια
 Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 (CC BY-NC-ND)	<ul style="list-style-type: none"> • Αντιγραφή • Αναδιανομή & κοινή χρήση • Προβολή & αναμετάδοση • Δεν επιτρέπεται η τροποποίηση & τα παράγωγα έργα • Αναφορά στο πρωτότυπο έργο & στο δημιουργό • Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση
 Άδεια κοινού κτήματος (CC0)	<p>Το έργο διατίθεται από το δημιουργό με σκοπό να αποτελέσει κοινό κτήμα της ανθρωπότητας. Επί της ουσίας, το μόνο δικαίωμα που διατηρεί ο δημιουργός είναι εκείνο της πατρότητας του έργου, που παραμένει απαράγραπτο.</p>

Πηγές περαιτέρω μελέτης για τα πνευματικά δικαιώματα και τις άδειες Creative Commons (CC) και τους τύπους.

- Σχετικά με τα Creative Commons στο: <https://creativecommons.ellak.gr/schetika-me-to-cc/>
- Πώς "λειτουργούν" οι άδειες Creative Commons στο: <https://creativecommons.org/licenses/>
- Ο δικτυακός τόπος των Creative Commons στην Ελλάδα στο: <https://creativecommons.ellak.gr/>
- Επιλέξτε Άδεια Creative Commons στο: <https://creativecommons.org/choose/?lang=el>
- Creative commons for educators and librarians στο: <https://certificates.creativecommons.org/about/certificate-resources-cc-by/>
- Ερωτήσεις & Απαντήσεις για τα πνευματικά δικαιώματα στο: <https://copyrightschool.gr/index.php/teachers/faq-teachers>
- Συχνές ερωτήσεις για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/el/web/observatory/faqs-on-copyright-el>

Η ευχέρεια πρόσβασης στο υλικό

Ο/η εκπαιδευόμενος/η θα πρέπει να έχει άμεση και αβίαστη, εύκολη και χωρίς περιορισμούς πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει με σαφήνεια να ενημερώνει για τη διαδικασία πρόσβασης και να παρέχει ευκρινώς τον τρόπο/σύνδεσμο πρόσβασης στο εκπαιδευτικό υλικό (Μανούσου, Ιωακειμίδου, 2020α).

Αναφορές - Πηγές

- Λιοναράκης Α., Μανούσου Ε., Ιωακειμίδου Β., Χαρτοφύλακα Τ., Παπαδημητρίου Σ., Καραγιάννη Ε. (2020). Παραδείγματα εκπαιδευτικού υλικού για εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση για πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟC): Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση. [Παρουσίαση]. ΕΑΠ, ΙΕΠ. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9149>
- Λιοναράκης Α., Μανούσου Ε. (2020). Σύντομη συνέντευξη του Κοσμήτορα Σχολής Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, Καθηγητή στην Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση κ. Αντώνη Λιοναράκη, ο οποίος σκιαγραφεί τα χαρακτηριστικά και εστιάζει σε πρακτικές συμβουλές για την επιτυχημένη εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην πράξη. [Βίντεο]. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9168>
- Μανούσου Ε., Ιωακειμίδου Β. (2020α). Παράδειγμα μετασχηματισμού εκπαιδευτικού υλικού που αξιοποιείται στη συμβατική εκπαίδευση σε υλικό για εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. [Βίντεο] Μέρος Α'. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9164>
- Μανούσου Ε., Ιωακειμίδου Β. (2020β). Παράδειγμα μετασχηματισμού εκπαιδευτικού υλικού που αξιοποιείται στη συμβατική εκπαίδευση σε υλικό για εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. [Βίντεο] Μέρος Β'. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9167>
- Μανούσου Ε., Χαρτοφύλακα Τ., Ιωακειμίδου Β., Παπαδημητρίου Σ., Καραγιάννη Ε. (2020α). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, βασικές αρχές και εφαρμογές, Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟC): Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση. ΕΑΠ, ΙΕΠ. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9042>
- Μανούσου Ε., Χαρτοφύλακα Τ., Ιωακειμίδου Β., Παπαδημητρίου Σ., Καραγιάννη Ε. (2020β). Εκπαιδευτικό υλικό για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Προδιαγραφές, ανάπτυξη και αξιοποίηση υλικού, Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟC): Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση. ΕΑΠ, ΙΕΠ. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9146>
- Μανούσου Ε., Χαρτοφύλακα Τ., Ιωακειμίδου Β., Παπαδημητρίου Σ., Καραγιάννη Ε. (2020γ). Αξιολόγηση και ανατροφοδότηση στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση, Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟC): Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση. ΕΑΠ, ΙΕΠ. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9151>
- Μανούσου Ε., Χαρτοφύλακα Τ., Ιωακειμίδου Β., Παπαδημητρίου Σ., Καραγιάννη Ε. (2020δ). Πνευματικά Δικαιώματα και Προσωπικά Δεδομένα, Μαζικό Ανοικτό Διαδικτυακό Μάθημα (ΜΟΟC): Επιμόρφωση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας

Εκπαίδευσης σε θέματα εκπαίδευσης από απόσταση. ΕΑΠ, ΙΕΠ. Διαθέσιμο κατόπιν εγγραφής στο: <https://learn.eap.gr/mod/url/view.php?id=9150>

Νόμος 2121/1993 [ΦΕΚ Α 25/1993]. Διαθέσιμο στο: <http://www.et.gr/>

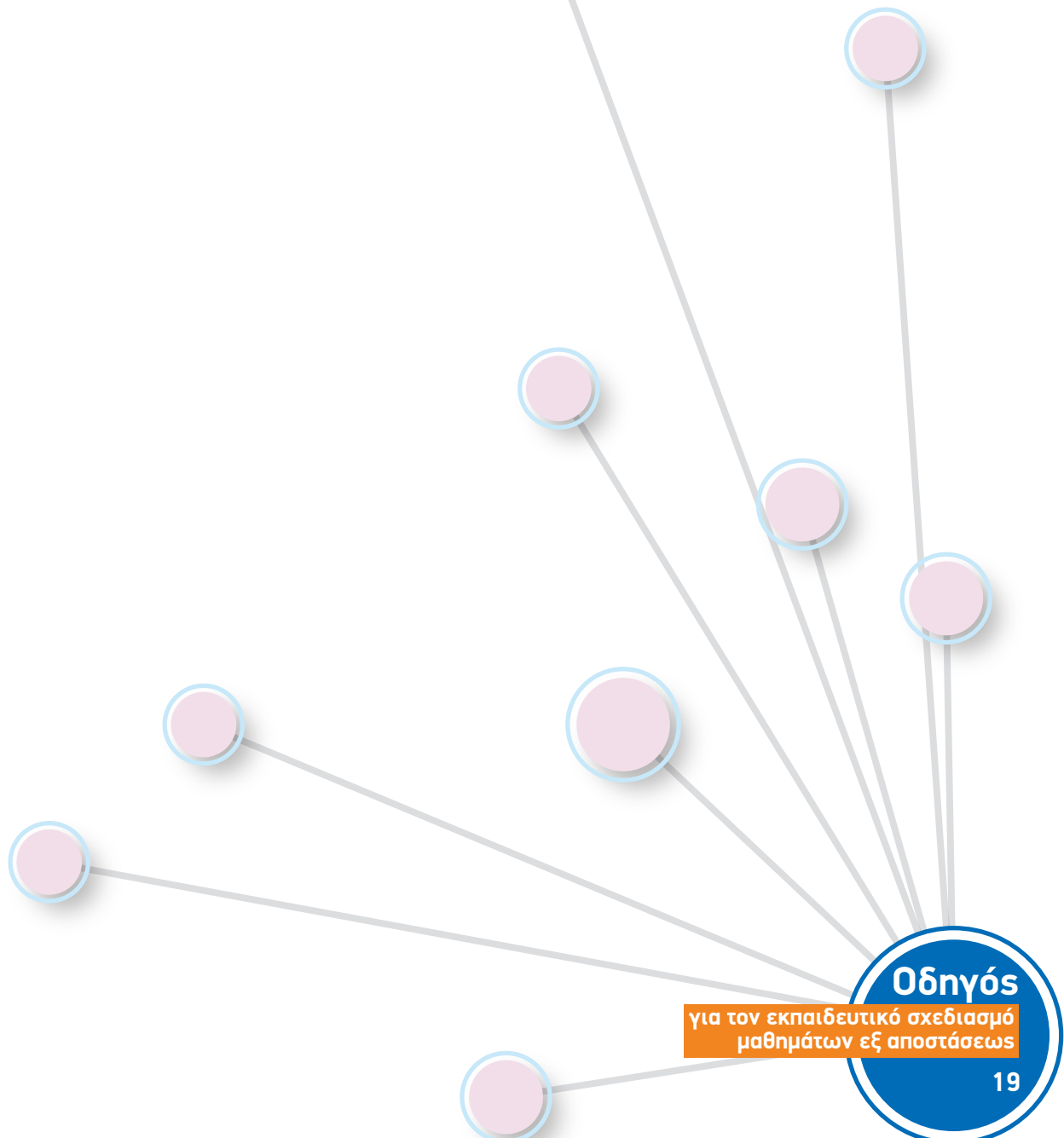
Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (ΟΠΙ). (2014). Οδηγός Πνευματικής Ιδιοκτησίας για δασκάλους. ΟΠΙ. Διαθέσιμο στο: <https://www.copyrightschool.gr/images/daskaloi.pdf>

Οργανισμός Ανοιχτών Τεχνολογιών (ΕΕΛΛΑΚ). Ανοικτές Άδειες Creative Commons. Διαθέσιμο στο: https://mathe.ellak.gr/?page_id=1000

Οργανισμός Ανοιχτών Τεχνολογιών (ΕΕΛΛΑΚ). Σύντομος οδηγός για τις άδειες Creative Commons. Διαθέσιμο στο: https://creativecommons.ellak.gr/wp-content/uploads/sites/19/2015/08/Quick-Guide-CC_gr.pdf

Σοφός Α., Κώστας Α., Παράσχου Β. (2015). Online εξ αποστάσεως εκπαίδευση. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/182>

Τζιμογιάννης Αθ. (2017). *Ηλεκτρονική Μάθηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ